

BEOGRAD U SREDIŠTU SUPROTSTAVLJENIH INTERESA

PIŠE: VLADIMIR GLIGOROV

Turska je oborila ruski vojni avion sa ciljem da iskaže svoje nezadovoljstvo vojnim povratkom Rusije na Bliski istok. Prethodno pojačano prisustvo Rusije na Balkanu nije stajalo na putu stalnom poboljšanju odnosa ovih dveju zemalja. Rusija je podržavala rastući nacionalizam i verski konzervativizam u Turskoj, a i rastući autoritarizam, koji se uklapao u rusku ideju suverene demokratije, što bi se moglo shvatiti kao narodni autoritarizam (što se u drugim kontekstima naziva populizmom). Obe zemlje su težile samostalnijoj ulozi u regionalnoj i svetskoj politici, a videle su i zajedničke koristi u privrednim poduhvatima, bilo bilateralnim, ili onim usmerenim na tržište Evropske unije. U ovo poslednje spada naravno gasovod Turski tok. Iz ovoga se može zaključiti da je Balkan od manjeg značaja za Tursku. A, posle vojnog angažovanja Rusije na strani Sirije, jasno je da je Balkan od manjeg značaja i za Rusiju.

Balkan je, tako posmatrano, periferna regija. Zanimljivo je, međutim, da tako, po svemu sudeći, ne misle Sjedinjene Države Amerike (SAD). Zašto? Pre svega zbog toga što će sukobi na Bliskom istoku voditi sukobljene snage da neposredno ili posredno traže saveznike gde god ih mogu naći, zbog čega bi trebalo očekivati pojačane napore Rusije, pre svih drugih da posvete veću pažnju balkanskoj politici, gde se može nadati da će mobilisati podršku za svoje spoljnopolitičke ciljeve. Što bi svakako moglo da destabilizuje Balkan, gde Sjedinjene Države i Evropska unija imaju značajne obaveze.

Čemu bi ta destabilizacija, ako bi do nje došlo, trebalo da posluži, to je za sada nedovoljno jasno. No, jasno je da u tome Srbija i srpski nacionalizam treba da odigraju ključnu ulogu.

U ovome može da deluje začuđujuće to što se, za sada Evropska unija ne zanima previše za Balkan, bar ne u kontekstu ovog zaoštavanja u centru svetskih događanja, koji je već duže vreme na Bliskom istoku. Ovo je delimično posledica ustrojstva Evropske unije. Naime, ona ima zajedničku spoljnu i politiku bezbednosti, ali su sredstva realizacije te politike, od diplomatskih do vojnih, u rukama nacionalnih država. Nedostaci takvog uređenja su postali jasni čim je krenuo izbeglički i emigrantski talas sa Bliskog istoka, ali i sa drugih područja zahvaćenih ratnim sukobima, bilo međudržavnim ili građanskim.

Zašto je tako? Pre svega zato što je Evropska unija stvarana sa idejom da su osnovni rizici bezbednosti evropskih zemalja one same, kao i da veće među njima destabilizuju svet intervencijama u drugim delovima sveta. Pa je potreban sistem koji, s jedne strane, pacifikuje unutarevropski prostor, a i ograničava ambicije evropskih država da budu svetske sile. Ovo se postiže tako što je politika bezbednosti ostavljena državama članicama Evropske unije, pa ona sama nema vojsku, dok su ipak spoljnopolitički

ciljevi predmet dogovaranja i koordinacije. Ovaj sistem nije besprekoran, zbog čega je donekle podržan sistemom kolektivne bezbednosti, Severnoatlantskim savezom (NATO).

Prednosti ovoga sistema su nesumnjive, jer je unutarevropski mir očuvan, a evropske se zemlje ustežu od intervencija u druge zemlje sveta. To je prevashodno trgovački, a ne vojni blok. Nedostaci su vidljivi na primerima kao što je kontrola zajedničke granice. Kako nema zajedničke vojske i drugih službi bezbednosti, nema ni finansijskih sredstava da se rasporede troškovi na spoljnim granicama Evropske unije. Što stvara probleme u koordinaciji i u raspodeli troškova, kao što je to sada, u slučaju masovnijeg priliva emigranata. Uz to, tu je i regija zvana Zapadni Balkan sa zemljama koje nisu članice Evropske unije i nisu deo zajedničke politike granica, bezbednosti i koordinacije spoljne politike.

Uz to, taj deo Balkana je nestabilan, kako iz unutrašnjepolitičkih razloga, tako i zbog mogućeg oživljavanja teritorijalnih sporova. Zapravo, tokom poslednjih nekoliko godina stanje se pogoršalo, jednim delom zbog negativnih privrednih kretanja, ali i zbog krize legitimnosti u većini tih zemalja, i dodatno, zbog usporenog ili neizvesnog, a svakako sporog, procesa evropskih integracija.

Sama kriza legitimnosti je dovoljno veliki problem, što se vidi u Makedoniji, Crnoj Gori, na Kosovu, a stabilnost nije uverljiva ni u Srbiji. Naravno, Bosna i Hercegovina ima hroničan problem legitimnosti, koji je praktično uslovljen ustavnim uređenjem. I okolne zemlje ne ostavljaju utisak stabilnosti, no, one koje su članice Evropske unije svakako imaju jedno, spoljno sidro više. Ipak, generalno posmatrano, legitimnost balkanskih vlasti i stabilnost većine država se bez sumnje suočavaju sa značajnim izazovima.

U tom kontekstu valja posmatrati politiku SAD i Evropske unije i onu, kojoj se sve više priklanja Rusija. U centru i jedne i druge je Srbija.

Uzmimo najpre, Evropsku uniju. Ako se pogledaju najnoviji godišnji izveštaji o napretku zemalja kandidata, nema sumnje da je strategija EU za nastavka balkanskog proširanj zasnovana na pretpostavci da će Srbija u tome imati ključnu ulogu. Pregovori sa Crnog Gorom se bez sumnje nastavljaju, od novog pristupa i početka u Bosni i Hercegovini se mnogo očekuje, a trebalo bi da počnu i pregovori sa Albanijom, dok je sa Kosovom potpisan Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju. No, reč je o veoma sporom i neizvesnom procesu, a u slučaju Makedonije o ćorsokaku, u kojem lako može da završi i Bosna i Hercegovina. Dok su dalji koraci na Kosovu vremenski prilično udaljeni.

U tom kontekstu, početak pregovora sa Srbijom bi trebalo da celoj politici proširenaj na Balkan obezbedi mnogo jasniju perspektivu i da ubrza čitav postupak. Ukoliko bi Srbija ustrajala na svojoj pre-EU politici, to bi stabilizovalo prilike u čitavoj regiji i podstaklo, pretpostavlja se, pozitivna kretanja u svim zemljama na preostalom delu Zapadnog Balkana. Budući da sama Evropska unija ne može mnogo da učini na rešavanju, kako unutrašnjih tako i međusobnih problema balkanskih država, srpska proevropska politika bi svakako bila od koristi i samoj Evropskoj uniji, pre svega

na Kosovu i Bosni i Hercegovini, ali i u Crnoj Gori i Makedoniji, mada kad je reč o ovoj poslednjoj, uticaj nije odlučujući.

Evropska unija, dakle, očekuje da Srbija odigra integrativnu i stabilizujuću ulogu na Balkanu.

Nasuprot tome, ruska politika ima upravo suprotan cilj. Da se, oslanjanjem na srpski nacionalizam destabilizuje Balkan. To je ranije bilo predmet slutnje i nagađanja, dok je sada reč o otvorenom zagovaranju da se otvore teritorijalni sporovi na Balkanu i da se odvrata, pre svega Srbija i Bosna i Hercegovina, podsticanjem secesionizma Republike Srpske, od politike približavanja i učlanjenja u Evropsku uniju. Sa kojim ciljem?

Osnovni cilj je da se povećaju troškovi Evropske unije i SAD, koje imaju značajne obaveze na Balkanu, a posebno na preostalom neintegrisanom delu. Rusiju, procena je, to ne bi koštalo gotovo ništa, budući da je reč samo o podsticanju srpskog nacionalizma, koje samo traži podsticanje rusofilstva, pozivanje na zajedničku slovnesku krv i pozivanje na pravoslavnu veru, uz širenje antiamerikanizma stalnim podsećanjem na ratove koje je Srbija izgubila - i ništa više od toga. Implicitno, u delovima srpske nacionalističke javnosti, podižu se nade da bi se ovoga puta u eventualnim sukobima za povratak "srpskih teritorija" moglo računati i na rusku vojnu podršku i neposrednu intervenciju, po analogiji sa Sirijom.

Ovome doprinosi i sve naglašenija kampanja protiv širenja NATO. Pritisak na Crnu Goru je zapravo, neuobičajen, imajući u vidu činjenicu da je njeno učlanjenja u NATO od zanemarljivog značaja, kako za samu tu organizaciju, tako i za bilo koga drugog, uključujući i samu Rusiju. Za Crnu Goru to je dodatni stub stabilnosti i doprinos njenim integrativnim naporima, i to je sve. Uz to, uticaj na dalje širenja Atlantskog saveza na Balkanu je mali i svakako zanemarljiv, jer ostale zemlje, ili ne žele da se učlane

ili ne mogu, jer nisu dobrodošle. Tako da je reč, naprosto o tome da se povećaju troškovi Atlantskog saveza, u času kada se suočava sa povećanim rizicima, ne samo na Bliskom istoku nego i na istoku Evrope.

To je stanje stvari. Šta se može očekivati od srpske politike? Zadnji put kada se krenulo u ostvarivanje srpskih nacionalnih i državnih interesa na tadašnjem jugoslovenskom prostoru, velike su nade polagane u Sovjetski Savez, a potom u Rusiju. One su uglavnom bile izneverene, jer su bile od perifernog interesa za tu veliku zemlju, a nisu mogli da posluže njenim drugim interesima, kako u Evropi tako i na Bliskom istoku. Sad su se stvari promenile, jer su tadašnji saveznici postali, ili konkurenti ili neprijatelji i otvaranje više kriznih žarišta bi trebalo, ceni se, da ojača ruski konflikt i koalicioni potencijal. Tako da eventualno angažovanje Srbije na destabilizaciji Balkana, koje bi stvaralo probleme Evropskoj uniji i Sjedinjenim Državama Amerike, izgleda povoljno i poželjno.

Problem je u tome što, s jedne strane, srpska politika ne vidi neku veliku korist u tome, a opozicione partije nemaju teškoće da mobilišu proruska osećanja, ali ne i da prevagnu sa nacionalističkim i anti-evropskim programom. Sve dok EU ostane oaza mira i ne ulazi neposredno u neprijateljske odnose sa Rusijom ili, recimo, sa zemljama Bliskog istoka, bezbednost i stabilnost pretežu u korist proevropske srpske politike.

Štaviše, slična kretanja se mogu očekivati i u drugim balkanskim zemljama. Nezavisno od njihovih međusobnih nesuglasnosti i čak neprijateljstava, raspad evropskog sistema i projekta nosi sa sobom veliku neizvesnost i značajne troškove, uz potpuno neodređene koristi. Tako da izbor nije preteralno složen, što ne znači da srpska politika neće u tome pogrešiti. Ne bi bilo prvi put.